

RUSZIN NÉPBALLADÁK

AZ ASSZONY ÉS FIAI

a.)

*Állt a lány a Viszló
szakadozó partján,
felnézett az égre,
fohász fakadt ajkán:
– Elfogadom, Uram,
bármit adj is nékem,
csak a szülőfáját
soha meg ne érjem,
annak kínjaitól
szabadíts meg éngem.*

*A fájás rászakadt,
kérte vagy nem kérte,
a vízparton kettős
gyermekáldás érte.
És ott azon helyben
meg is keresztelte,
ikerfiacskáit
nevükön nevezte:*

*– A te neved legyen
Erdődi Ádámka,
a tied pediglen
Erdődi Jánoska.
Keresztet vetett, majd
mindkettőt felvette,
Viszlónak haragvó
vizebe vetette:
– Titeket a folyó
bölcseje ringasson,
a Szűzanya legyen,
aki megsirasson!
Felállt, fogta magát,
elindult Budára,*

*ott is egyenest a
budai kocsmába
sert, meg bort csapolni,
sok garast számolni.*

*De az a folyóvíz
magát meggondolta,
s a két szép fiúcskát
partjára sodorta.
Fel is keltek, s ők is
Budára indultak,
meglelték a kocsmát,
oda benyitottak.*

*– Hallja-e kend, hallja,
szép kocsmáros asszony,
Elénk az asztalra
jóféle bort hozzon.
Ne sajnálja tőlünk,
ne is méricskélje,
mi sem vonakodunk
megfizetni érte!*

*A bort a szép személy
nem iccével mérte,
kannástól hordta a
legények elébe.
Kupába töltötték,
szilajmód nyakalták,
az árát egyenest
kötényzsebbe rakták.*

*– Mondanék valamit,
szép barna legények,
ha meghallgatnátok,
s meg nem sértenélek:
aki engem elvesz,
nem fogja megbánni.*

*Jancsika, az ifjabb,
ezt feleli rája:
– Sok földet bejártam,
de olyat nem láttam,
hogy fiú a saját
anyját vigye nászra.*

*Az asszony megdermedt,
szava is elállott,
és szemük láttára
ízzé-porrá vált ott.*

A MEZŐN FELEJTETT GYERMEK

*Derék, dolgos, szép menyecske Hálja,
de anyósa, akár mostohája,
vasárnap is dolgot oszt ki rája.*

*– Indulj, lányom, megérett az árpa,
egyetlen kalász se vesszen kárba!
Fel ne állj, míg mind le nem arattad,
ne sírjon az anyaföld alattad.
Sarlót fogott és elindult Hálja,
egész nap kétrét görnyedve vágta,
alkonyodott, mire befejezte,
s a hátát kiegyenesíthette.*

*Nem időzött, rohant haza Hálja,
otthon már öt fejšósthén várta.
Négyel végzett, ötödikhez ült le,
de anyósa rárontott üvöltve:
– Hazajöttél? Hogy nem sül le képed!
Hát a gyerek miért nincsen véled?*

– Jaj, a szívem! Azon nyomban végem!
A gyermek elaludt a mezszyében!

Sírva rohan a mezőre Hálja,
a földet alig éri két lába,
szürkeszárnyú sas száll arra éppen,
Hálja megáll, megszólítja szépen:
– Szürkeszárnyú, a határt bejártad,
talán az én kicsinyem is láttad.
– Láttam, bizony, jártomba-keltembe,
három dajka sürgött már mellette.
Szeme gödréből ivott az egyik,
kicsi szívét szaggatta a másik,
a harmadik ügyetlennek látszott,
mert csak apró csontjaival játszott.

Fut Hálja az anyósa házához,
egyenest a kelengyés ládához.
– Adj kést, anyám, a vásznat felszabni,
a gyermek csontjait letakarni.
De a vászonra nem volt már gondja,
a késsel saját szívét átszúrta.

– Anyám, anyám, lám ezt is megérte:
három bűnt olvasok a fejére:
Az első a vasárnap szentsége,
második a kicsi gyermek vére,
harmadik meg... azt is csak én szánom,
az én elpazarolt ifjúságom.

Siratják már a harangok Hálját,
korbáccsal verik az anyós hátát.
Háljának már koporsót faragnak,
az anyósból szíjat hasogatnak.
Könnyel telve már a vizes árok,
az anyósra éhes varjú károg.

A ROSSZ ÚTRA TÉRT PAPNÉ

*Lent a sötét völgyben,
az út hajlatában
kőből rakott kocsmá
álldogál magában.*

*Ablakában mégis,
mintha világ lenne:
tizenkét zsványok
mulatoznak benne.*

*Velük iddogál egy
rossz útra tért papné,
s hol szépen dalolgat,
hol elfakad sírva.*

*– Hallod-e, hallod-e,
te szép magyar papné,
hogy sírsz meg dalolsz is,
mi oka van annak?*

*– Nem én sírok, az ég
könnyezik felettem:
uramat elhagytam,
hozzá hűtlen lettem,*

*s dalolok, ha bánat
költözik szívembe,
szép kicsi fiam jut
ilyenkor eszembe.*

*Megszólalt erre a
zsványok vezére:
– Hogyan büntessük meg,
mit tegyünk már véle?*

*Tanakodtak, döntést
hoztak nagy sokára:
belevetették a
hömpölygő Dunába.*

*Duna közepében
terebélyes hársfa,
Arról hallatszik egy
varjú károgása.*

*Átpanaszolta a
napot és az estet,
a víz megborzongott,
feladta a testet.*

*Kezét a gyűrűvel
a varjú fölkapta,
és a paplak nyitott
ablakába rakta.*

*A pap az asztalnál
a könyvet olvassa,
lábával könnyeden
a bölcsőt ringatja:*

*– Csicsijja, bubája,
ezüstös pólyája,
ezüstös pólyája,
selyem pelenkája!*

*Látod, anyád keze
megérkezett hozzád,
csak anyácskád nem jött,
nem csókolja orcád.*

A balladákat fordította, a jegyzeteket készítette:

Vári Fábián László

JEGYZETEK:

1. Az asszony és fiai – a. – (J. O. Holovackij: Národnije pesznyi hálickoj i uhorszkoj Ruszi. (Galíciai és magyar-orosz népdalok), II. k. Moszkva, 1878., 702. o.) Ukrán, orosz, belorusz területeken ismert, valamint Kelet-Szlovákiában és Lemékföldön. O. I. Dej szerint az 1810-es évektől publikált ukrán változatainak száma eléri a százat. Az adott szöveg Eperjes környékéről való, magyar vonatkozása, hogy az Erdődi-család fattyaiként azonosítja a gyerekeket. Az ukrán folkloristák az ödipuszi történetet látják visszaköszönni benne. A népballada-költészetben az incestus visszatérő motívum, azonban az érintettek rendszerint másokra hártják a rettenetes vádat. A mai Kárpátalja területéről nincsenek változatai.

2. A mezőn felejtett gyermek – A XIX. sz. végén jegyezték le a tauriai kormányzóságban, az Azovi- és a Fekete-tenger közti térségben. Egyik motívuma – *a mezőn felejtett gyermeket vadak tépik szét* – azonosnak tűnik a magyar *Gyermekét elhagyó elcsalt menyecske* (Vargyas, II. k. 73. old.) megfelelő részletével, s ez mindenképpen a szöveg archaikus eredetét támasztja alá.

3. A rossz útra tért papné – (O. I. Dej – A. J. Jaszencsuk: Balladák – Családi kapcsolatok. Naukova Dumka, Kijev, 1988. II. k. 140. old.) Tartalmát tekintve távoli rokona lehet az előző típusnak. Ez a ballada is a rablótestvérek és a magyar papné konfliktusára épül, de a vérfertőzésre nem történik utalás. Magyar párhuzama nincs. F. Kolessza gyűjtötte Lemékföldön.

